

Բ Ա Զ Մ Ա Վ Ե Պ

ՀԱՅԴԻ ԱՐԱՐԱԿԱՆ

առ սպառնակ - գրական - գիտական - բարօնական

1843-1933

L11S. 9.12 0-828-0-824

ՎԵՆԵՏԻԿ Ա. ԴԱԶՐ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՈՐԲԵՐՁԱՆ 1900ԱՄԵԱԿԸ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱԾՆ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐ ՏԻԵԶԵՐԻՒ ԱԶԲԵՆ

ԳՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Միանեթան Հռոմի մեծ զաւակը - որ սուլիր ու բաձանաւահա յախտագովզ խաղաղութիւն էր շնորհած ծանօթ քաղաքակիրթ աշխարհին՝ Սդլանտեանի ափերէն խաղաղութիւն սահմաները - Օգոստոս կայսրը՝ Խարգման եւ մինչեւ հեռաւոր Արեւելքի Հայկական սահմաները - Օգոստոս կայսրը՝ Խարգման եւ գործադիր կը հանդիսանար Աստուածութեան գերագոյն ծրագրին՝ Մեղապարտ ու դատապարտուած մարդկութեան փրկութեան համար, աշխարհագրի նրովարտակով մի՛ որ բոյոր տիեզերքին էր ուղղուած:

Այդ հրովարտակին զօրութեամբ եւ հազարանը էլ ու սպառաւ յուզագործ ունեցած է այս մեթղեիմ, ու հոն' իր հայրենի քաղաքին մէջ ծնաւ Փրկիչը մարդկութեան:

Գիւղանց ենթակա գոտում

Անցեր էին երեսուն եւ երեք տարիներ. Քրիստով քարոզած էր աշխարհը սրբագրս
Անցեր էին երեսուն եւ երեք տարիներ. Քրիստով պարմանալիքներով ապացուցեր էր իր անձին եւ
ըերած իր բարի լորր, հրաշքներով ու զարմանալիքներով ապացուցեր էր իր անձին եւ
կը մնար լրացնել միրոյ վերջին ցոյցը, որու վարդապետութեան տառուածայնութիւնը. Կը մնար լրացնել միրոյ վերջին ցոյցը, որու
մասին շատ էր խօսեր:

Բեթղեհմէն ըխած ցորենի հատիկը՝ հարվ էր Վասիլ Երմակ, առաջի որ առաջ Անդրեյ Շիշովը պատճենաբանութեած էր: Մեռնէր ու յառնէր Քրիստոս՝ գլուխ Եկեղեցւոյ եւ պտղաբերէր արդիւնք պտղաբերէր: Մեռնէր ու յառնէր Քրիստոս Եկեղեցւոյ եւ պտղաբերէր մինչեւ ու արեւու սպառումը՝ քիւր եւ անմիւ Քրիստոնեաներ, իրեն անդամներ:

Մահապարտ մարդկութեան դատավճիռը « մահումենցիս » իր վրան առաջ քիչստոս յաւիտենական Հօր ծրագրով՝ սիրով յօժարած էր բարձրանալ Գողգոթայի զարհութելի լեռը եւ հոն մահանալ ամսուր եւ սարսափելի մահով:

Բայց ո՞վ պիտի յանդգնէր մահացնել անմահը, եւ գործել եղեռներու եղեռնը - Աստուածապանութիւնը: - Ո՞չ ոք խսկապէս, եւ ո՞չ ոք:

Մարդ, մնութիւն եւ բոլոր տարրերը պիտի զարինուրիէին, ստանէին, ոչչչանապին, բայց երբեք պիտի չկարինային իրագործել անիրագործելին:

Անհուն եւ Առաջին սէրը, որ խնչպէս սիրով շարժած գոյացուց եւ անմահութեան եւ երջանկութեան սահմանեց մարդը, նոյն գերագոյն սիրով՝ ինք՝ Անհունն եւ Առաջին սէրը սիրով շարժած՝ իր Որդույն մահը վճռեց, փրկելու եւ նախկին անմահութեան, փառքին եւ երջանկութեան դարձնելու մեղապարտուած մարդը։

Յաւիտենական Հայրը իր ամիսուն եւ անցրաւ սիրոյ հրամանը կը գործադրէր դեպքավականութեան ձեռքով։

Եւ իսկապէս, երբ Պիղատոս - Հռոմի թոյլ ու շահախնոցիք պաշտօնեան - խրլստ շեշտով մը, անգիտակից, զարիուրեկի եւ եղեւնաւոր յանդգնութիւնը կ'ունենար Քրիստոսի ըսել. « Զե՞ս գիտեր որ զքեզ խաչ հանելու եւ արծակելու իշխանութիւն ունիմ », Քրիստոս իր պատասխանով կը յայտարարէք թէ որքան որ զարիուրեկի մեղք մ'էր գործուածը անոնց կողմէ որ զինքը (զՔրիստոս) մատնած էին մահացու ատելութեամբ, սակայն այդ իշխանութիւնը տրուած էր Աստուծմէ. « Դուն իմ վրաս ո՛չ մէկ իշխանութիւն կ'ունենայիր՝ եթէ քիզի տրուած չըլլար վերէն (Աստուծմէ) »:

Եւ Հռոմ մեծագոյն եւ անլուր եղեւնը գործած պահուն՝ Աստուծոյ մահի վթուելով՝ նիւթապէս գործադրեց Աստուծոյ վճիռը՝ յաւիտենից ծրագրուած, դարեր առաջ մարգարեին բերնուլ մեզի կրկնուած «Տէրը զնոք (գրքիստոս) մասնեց մեր մեղքին համար»:

Պիղատոս իր եղինական արաքըվ, դարձեալ անգլիտակից, գործիքը դահանաւածութեան, անջնջ գրելով եւ ցուցնելով տիեզերքին՝ փոխանակ ամբարշտորիէն աստուածութեան Աստուած հոչակոյ Հռոմի դիցակարգեալ կայսրներուն՝ Քրիստոսը միակ արքայ, արքայից արքայ։

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՄԸ

Աստուծոյ մահիլ պսակուած իր փառամելու յարութեամբ՝ մահացած մարդկութիւնը վերակենուանագուզգ՝ փառքի եւ անմահութեամն։

Եւ փրկեաներու տապան՝ Եկեղեցին հիմնեց Քրիստոս Պետրոսի վրայ, որպէս զի ներկայ իր ճանապարհորդ հօտին, որպէս գլուխ եւ հովիւ, զայն արածէ ու առաջ-նորդէ երանութեան՝ աստուածապարզեւ ամբիջ եւ փրկական աւետարանին վարդա-պետութեամբ։

Եւ հոս' հակառակներն հակառակներով կերտելու եւ կործանելու ծրագրամբով
Աստուած հրաշալիքներ կը գործէ . հրաշալիքներ՝ որոնց առջեւ հրեան կը գայթակի՞
հետանոսը կը յիմարի, բայց մենք փրկեաներս կ'երկրպագենք եւ կը դաւանինք թէ
այդ ամէնք գործողը՝ Քրիստոս՝ Աստուածոյ զօրութիւնն եւ Աստուածոյ իմաստութիւնն է

Պատմական օր մը, Հրեատանի սահմաններէն հեթանոս գոռող Հռովր վրա վեդիմէ անզէն ու աղքատիկ ծկնորսը, Պետրոս, հալածական Հերովդէսէն. ու իր վարդապէտէն սորված յաղթամակի ծրագիրը, ինքն ալ կը խաջով նոր Գորդգոթայի մը վրայ - Վատիկաննեան լեռը - ու կը յառնէ մաման իր յաջորդներուն մէջ, եւ ահա կը կործանին իր շունչով մենեան եւ բագին, դիք եւ դրօշեաններ, տիեզերակալ կայսրութիւն, եւ ինք կ'իշխէ Նոր Օրենքի պատգամ, կը բազմի ԳԱՀԵՐԵՑ ՍԻՐՈՅ, նոր եղբայրութեան որ տիեզերական համատարած Քրիստոնէութիւնն է:

Եւ ահա իր ըերնէն, դարձեալ տիեզերքին նոյն աչքէն, Քրիստոփի հոգւով եւ միրով. ահա փրկութեաննոր պատգամը ուղղուած քրիստոնէութեան եւ ամբողջ տառապող մարդ-կութեան. պատգամ՝ վերիշելու Աստուածային արեան եւ յաղթանակին մեծ եւ փրկա-րար գործը, պատգամ՝ վերանորոգուելու այն վարդապետութեամբ զրի երկնքին ըերա-ւ սորվեցուց մարդուն խճ՝ սիրոյ համար մեռեալ եւ յարուցեալ Աստուածը:

Ահա սրբազն տարին, քարոզւած, հոչակլութ. Վիլս Ժ. Օ. Կառավարական
տիեզերական պատգամով. սրբազն 1900 ամեակ

•Բրիստուի փրկազործ խաչեղոքեալ և սահնչաւ

•Բոհստուի հրաշավառ յարուրեան

Յնիստուհի տիկինը ական Եկեղեցոյն հիմնարկութեա

Եթեաւուր այսպէս կատարել է առաջին ամսահութեան ամբողջ տառապող մարդկութեան:

Առանց երկրպագելու այդ խաջուած Աստիքովս, առանց հաւատակալու այլ ձևութեան մէջ՝ գօրութեան, առանց իր հուելու անոր յարութեամբ, առանց խառնուելու ուան փրկագործ զօրութեան, առանց տիեզերական եկեղեցին, եւ անոր ծոցէն այդ հօտին մէջ՝ որ է Քրիստոսի սուրբ եւ տիեզերական եկեղեցին, եւ անոր ծոցէն ծոցելու թողութեան եւ շնորհի գանձեր Ս. Խորհուրդներու միջոցով, թշուառ է հոգին, եւ ի զուր թափուած աստուածային արիւնը, ի զուր յոյսը յարութեան եւ փըրգին, եւ ի զուր թափուած աստուածային արիւնը, ի զուր յոյսը յարութեան եւ փըրգին:

Դարեր ու դարեր մահուան երկրութիւնից մէջ տափապայլյած մարդկութէւը, քայլու դարեր՝ վերջիշեց նախկին երանութեան մը շրջանը զոր մեղքով կրորւսած էր, եւ ու դարեր՝ վերջիշեց նախկին երանութեան մը շրջանը զոր մեղքով կրորւսած էր, եւ նուարեան աճման տիեզովի Ռսկի դարուն:

Հազար ու թիվ մարդացներ կատարուեցան, անթիվ տասնեւսոր տրիտոնցան շաղաք ու թիվ մարդացներ մէջ, ծովներ ու գետեր արինեցան, ծուլս եւ ճենճեր մինչեւ ամպիրն բոլը աշխարհի մէջ, ծովներ ու գետեր արինեցան, ծուլս եւ ճենճեր մինչեւ ամպիրն հասան։ սպառեցան Լիբանանի անտառներն ու խունկերն, եւ Արաբիոյ կնդրուելն ու հասան։ սպառեցան Լիբանանի անտառներն ու խունկերն, եւ Արաբիոյ կնդրուելն ու հասան։ սպառեցան Լիբանանի անտառներն ու խունկերն, եւ Արաբիոյ կնդրուելն ու հասան։ սպառեցան Լիբանանի անտառներն ու խունկերն, եւ Արաբիոյ կնդրուելն ու հասան։

Մարդկութեան ցաւը իր չարիքներուն չափ տապէլս ուղացած էր ուրաքանչաշահ,
Մարդկութեան ցաւը իր չարիքներուն կ'աղերսէր :

ու լազարին՝ փրկութիւն կաս տը առ է ։ Այսուհետեւ ամենագութ ալ էր, տեսաւ Սմենակարող եւ ամենաբարին Աստուած ցոյց տոււաւ որ ամենագութ ալ էր, տեսաւ մարդկութեան տառապանքը եւ լսեց ոգեսապատ աղաղակը։ Ու Քրիստոս յաւիտենական անօրինութեամբ Աստուածոյ, մոտաւ աշխարհ։ «Զոհեր և պատարագներ չախորժեցար. ինուրինութեամբ» կոչուածոյ, մոտաւ աշխարհ։ «Զոհեր և մեղապատիչ զոհեր ցոզեցիր։ Ոյն առեն լսի. Ահա ինձի մարմին տուիր. ողակիզեր և մեղապատիչ զոհեր ցոզեցիր։ Աստուած իմ, կ'որգեմ բուշ կամրդ շասիկ կու զամ։ Գրքին սկիզբը ցորուած է ինձ համար. Աստուած իմ, կ'որգեմ բուշ կամրդ շասիկ կու զամ։ Վայրին՝ մեռնիլ մարդկութեան համար, զամի փրկելու դատապարտութենէ։ Կատարեց», ապանքն՝ մեռնիլ մարդկութեան համար, զամի փրկելու դատապարտութենէ։

Տանսելմը դարեւ անցան այս օրեւ սԵ Աստուածը մարդացեալ:
որոտալից եւ սարսափելի՝ արինի ովկեանի մը մէջ մահացաւ Աստուածը մարդացեալ:
Տեղեռական միօւթեան զրին էք ան՝ որ խաչն վրայ սպառեցաւ:
Տեղեռական միօւթեան զրին էք ան՝ որ խաչն վրայ սպառեցաւ:

Առաջնազգային փոխականությունը մասնաւության մեջ անընդունակ է:

Եւ տաճնելինը դար առաջ Գողգութայի մասը
տուծոյ արիւնը եւ անցաւ լուսներ ու ծովեր եւ ողջողեց ազգեր ու ժողովուրդներ,
հաճախ անչերով անտոնց փրկութեան արեգակը, յարութեան յոյսի եւ երանական հայրենիքի

մը անսուտ խոստումով։ Հնչեց տիեզերական եղբայրութիւնը՝ վեր նիւթական շահերէ, հողային հարցերէ, ազգային նախանձախնդրութիւններէ։ Եւ առանց մերժելու ազգի եւ լեզուի զանազանութիւնը, ձուլեց ամէնքը որդիութեան մէջ Գերագոյն Հօր՝ որ երկնքն է, փրկեայններու հայրենիքին մէջ։

Գողգոթայի զոհը սակայն դեռ հոն է. դեռ կը մխայ արիւնը Աստուծոյ՝ անհուն սիրով մարդոց փրկութեան. ու չի սպառիր՝ մինչեւ որ չփրկուի վերջինը ադամածին մահկանացուին՝ որ գոյութիւն ունենայ մեր հողագնդին վրայ:

Ու կը հոսի դեռ այդ արթևնը անտնց համար՝ որ միանգամ լուացուած ու սրբուած՝ կրկին աղտեղացած են։ Կը հոսի այդ արթւնը անտնց համար՝ որոնց դեռ չէ հասպա, անտնց համար որ կը հեծեն լյսի կարօտ, կեանքի կարօտ՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի ամսահման տարածութիւններուն վրայ։

Ահա այդ կրկին դասակարգի մարդկութեան համար է սրբազն կոչք մեծ Քահանայապետին, կուս մը որ Կ'երթայ դդրդելու ազգեր եւ ժողովուրդներ:

Ոչ ոք անոնցմէ սուրբ է առանց Աստուածային արեան. ոչ ոք կը փրկուի առանց այս քաւութեան:

Սրին եւ քաւութիւն որ կը ծովանայ Քրիստոսի խոցուած կողէն եւ կ'ողողէ իր ամբողջ մասմինո՞ որ է Ա. Եկեղեցին:

Եւ հոս կարելի չէ չանդրադառնալ պատառուաճքներուն՝ որ կը նշմարուին այդ սրբազն մարմնոյն վրայ։ Փոխանակ տիեզերական մի Եկեղեցւոյն՝ Եկեղեցիներ ու դաւանութիւններ՝ այս կամ այն ազգին ու ցեղին մէջ կրթիացած, հեռացած, մոռագուաճ։ անօատ ու անմառորդ իրարու, եւ ամէնքը անջատ սրբազն կեդրոննէն։

Նոյն Քրիստոսը դաւանող հոգիներ, նոյն սրբութեան մերձեցող հաւատացեաներ, որ սակայն իւրաքանչյւրն իրեն կ'ուզէ սեփականել զԱմի, իր պատառուածքին հետ կարծես պատույու Քրիստոսի անբաժան միութիւնը:

Եւ սակայն կայ Եկեղեցի մը որ չի խտրեր ոչ ազգ, ոչ լեզու, ոչ բարբառ եւ ոչ ծէս, այլ անխստիք իր ծոցին մէջ կ'ամփոփէ ամէն ազգէ եւ ամէն ժողովրդէ, արեւելքէն ու արեւմուտքէն, հիւսիսէն ու հարաւէն, որ՝ լինքան զանազան է իր մէջ լեզուներով եւ ազգերով եւ ծէսերով, սակայն մի է հաւատքով եւ սիրով՝ համատարած եւ անխստիք միութեամբ։

ԲԵԹԳԵՀԵՄՔՆ ՄԻՆՉԵՒ ԳՈՂԳՈԹԱ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՌԵԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀԱՃՈՒԱԾՆՔ ԵՒ ԴԱՌՆԱԳՈՅՆ ԱՐՑՈՒԽ

Յաւիտենական խօլ ու խաւար դարերու ցողը պատռած էր շառայլներէն թեթև գեհէմի այլին՝ ուր Անմատոյց Լոյսն էր իջած սիրոյ համար։

Նոր արարչագործութեան առաջին օրն էր այդ։ Այս տարբերութեամբ առաջինէն՝ որ հոս լոյսն ինք Աստուած էր, որ «կը լուսաւորէ աշխարհիս վրայ գալիք բոլոր մարդկութիւնը»։

Ղաղտական գործութեան մասին պահանջման մասին:

Եւսակալուն մեջ առաջիկ « խաւարը լոյսէն աւելի սիրեցիս . . . որովհատ չար էր»
իրենու պահեստ » :

Քանի մը հովիւ Հրէաստանի անձանօթ հովիտներուն մէջ կորսուած, սրբ սոգոր
Քանի մը հովիւ Հրէաստանի անձանօթ հովիտներուն մէջ կորսուած, սրբ սոգոր

Առաւոր Արեւելք
Ու իջաւ Ասա

Աստուած մը հալածական իր ժողովրդէն, իր երկրի արքայէն, կ'ապաւինի Փառաւուած մը հալածական իր ժողովրդէն, ինչպէս գիշերային մթութեան ծոցով փախստական, նոյնքան բաւոններու երկրու: Ինչպէս գիշերային մթութեան ծոցով փախստական, նոյնքան մոռացութեան իւաւարով կը դառնայ նա գալստազողի Նազարէթի մէջ: Եւ հոն կը մոռացութեան իւաւարով կերպարանայ կեանքը, թաքուն, խորհրդաւոր և այդու բոլորի մարդացած Աստուածոյ երեսնամեայ կեանքը, թաքուն, խորհրդաւոր և այդու համար անհասանելի:

Անգամ մ'ալ կը կրկնուի կարծես թէ թղեհէմի տնօրինած Յորդանար շնորհուա

Վրայ . . . և կրկին լոռութիւն և մոռացուրց . . .
Անցեր էին երեք տարիներ եւս. և փրկութեան պատգամն հնչած էր. Վարդա-պետութիւն, հրաշք, գութ և բարեզործութիւն ծովացաւ իսրայէլի երկրին ամէն անկեց. Եւ անհանդ հրաշքներ էր ըրած անոնց առջեւ, բայց անոնք չէին հա-

Եւ սակայն հարկ էր որ լոյսը յայտնուէր . հարկ էր որ Գերագոյն մարզաբէն

—
—
—
—
—